СВОБОДА SVOBODA

УКРАЇНСЬКИЙ ДНЕВНИК — UKRAINIAN DAILY

УРЯДОВИЙ ОРГАН ЗАПОМОГОВОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ УКРАЇНСЬКИЙ НАРОДНИЙ СОЮЗ В ЗЛУЧЕНИХ ДЕРЖАВАХ АМЕРИКИ.

OFFICIAL ORGAN OF THE UKRAINIAN NATIONAL ASSOCIATION, Inc.

ТРИ ЦЕНТИ. РІК XXXII. Ч. 221. Джерзи Сіти, Н. Дж., понеділок, 22. вересня, 1924. VOL. XXXII. No. 221. Jersey City, N. J., Monday, September 22, 1924. THREE CENTS

Демократичний кандидат Дейвис зачне небаром агітацію у східних стейтах.

ШИКАГО, Іл., 19. вересня. — Демократичний кандидат на президента Злучених Держав Джан В. Дейвис вернеться небаром до Ню Йорку, де упляне виборчу агітацію у східних стейтах.

Дейвис заявив, що він вскорі буде промовляти в Ню Йорку, Бостоні, Месс., і в Правиденс, Ровд Айленд.

Загалом він побуде на Сході два до три тижні і обїде атлянтійські стейти, а відтак поїде до Делевер і Мериленд і відтам до Огайо, Індиени, Вест Верджінії, Кентакі, Мизури, а може й до Кензас, Оклагоми і Мишиґен.

Дейвис заявив часописним звітникам, що він зовсім вдоволений зі своєї поїздки по Заході. Також вдоволений він, казав, і з ситуації на Сході, яка по звітам його головної кватири представляється дуже корисно.

Загалом, кажуть лідери Демократичного Національного Комітету, вигляди демократичної партії при сих виборах щораз то поправляються, коли одночасно надії републиканської партії щораз більше падуть.

ГОВЕРНОР СМИТ ПРИЙМАЄ ЗНОВА НОМІНАЦІЮ.

НЮ ЙОРК, Н. Й., 19. вересня. — Демократичні провідники рішили знову поставити Алфреда Е. Смита кандидатом на говернора стейту Ню Йорк і Смит заявив, що прийме номінацію.

В четвер, 25-ого с. м., відбудеться в Сиракюз, Н. Й., демократична стейтова конвенція, яка іменує Смита однодушно кандидатом на говернора.

Смит ухилявся від поновного кандидовання, бо не хотів служити яко говернор вже третій раз, одначе вкінці дався наклонити до кандидовання для добра демократичної партії.

Знавці ситуації в нюйорському стейті запевняють, що кандидатура Смита запевнить нюйорський стейт також і для президентського кандидата Дейвиса, що може рішити увесь вибір в його користь.

ДЖ. П. ТОМОЛТІ НА ОВИДІ.

НЮ ЙОРК, Н. Й., 19. вересня. — Бувший секретар покійного президента Вилсона Джозеф П. Томолті щодня заходить до тутешньої демократичної головної кватири в готелі Белмант і подає свої вказівки щодо ведення виборчої кампанії. Його вказівки цінні тим, що він має багато досвіду і знає відносини в усіх стейтах.

АНГЛІЙСЬКИЙ ПРЕСТОЛОНАСЛІДНИК ВИЗДИТЬ ДО КАНАДИ.

НЮ ЙОРК, Н. Й., 19. вересня. — Валійський князь покидає в сю неділю Злучені Держави.

Він виїде до Монтреалю, в Канаді.

КУЛИДЖ ВІДКЛИКАВ СВОГО МІНІСТРА З АҐІТАЦІЇ.

ВАШИНГТОН, Д. К., 19. вересня.—Міністер воєнної фльоти Кертис Д. Вилбер вернувся нині сюди поспішним поїздом з Каліфорнії.

Він там був на агітації за Кулиджом, котрий його нагло завізвав, щоб вернувся до Вашингтону.

З того приводу повстали ріжні балачки про причину відклику. Одні кажуть, що його промови не помагали Кулиджови, а другі кажуть, що він неполітично зачіпав Японію і Кулидж відкликав його з агітації, щоб не наробив йому клопотів.

Вилбер не хоче подати причини наглого відклику, а Кулидж каже, що відклик не має політичного підкладу.

КУЛИДЖ ВИКЛИКАВ СВОГО МІНІСТРА З АҐІТАЦІЇ.

ВАШИНГТОН, Д. К., 19. вересня. — По відкликанню з виборчої агітації міністра воєнної фльоти Вилбера Кулидж посилає других міністрів на агітацію за своєю кандидатурою.

Яко найбільші сили до агітації він вибрав державного секретаря Гюса і міністра торговлі Гувера.

СВІЙ ЗА СВОЇМ.

ВАШИНГТОН, Д. К., 19. вересня. — Голова Републиканського Демократичного Комітету Вилием М. Батлер видав заяву, в якій каже, що републиканці при сих виборах певно осягнуть побіду. Він каже, що Кулидж не має чого боятись, бо його вибір запевнений. Демократи, каже він, не здійснять своїх надій сього року.

ОЛІЇ.

ВАШИНГТОН, Д. К., 19. вересня. — Републиканці докоряють демократам, що вони надуживають в агітації скандалів в републиканській адміністрації з нафтою. Вони кажуть, що публиці вже надокучило того слухати. Одначе демократи відповідають, що олію не покинуть аж до 4-ого падолиста і пізнійше та додають, що се докучило републиканцям, особливо вашингтонським, а не публиці.

ДОС АҐІТУЄ.

ВАШИНГТОН, Д. К., 19. вересня. — Заступник кандидата Кулиджа Чарлз Дж. Дос тепер в Савт Дакоті, де промовляв за Кулиджем і накидався на кандидата прогресистів Ла Фолетта.

СНІГ УПАВ В ТРОХ СТЕЙТАХ.

ВАШИНГТОН, Д. К., 19. вересня. — З дяєких місцевостий в стейтах Вайоминг, Монтена і Айдаго сповіщають, що там упав сніг.

Сніг з'упав і ... [illegible]

УКРАЇНСЬКИЙ ТЕАТР ПІД ПОЛЬСЬКИМ ОБУХОМ.

Кремінецький староста на Волині дуже дбає про безпечество сільських господарств і в цілім повіті заборонив ставити українські вистави, бо ніде не має огньотривалих помешкань. З таким розпорядженням боротися не легко і старості трудно заказати злу волю. Але ото заїхав до Кремінця директор Стадник зі своєю трупою. Дозвіл на вистави має аж з воєвідства. А перед кожною виставою на дві до три години перед виставою зявляється поліцай з забороною. І кожний раз треба ходити і просити і доказувати, а про третю виставу мусіли таки телеграфувати до воєвідства. Тут вже ясно, що не ходить про помешкання, а про те, що панові старості не подобається успіх українського театру серед свого рідного громадянства.

РЕКОРД БЕЗМОТОРНОГО ЛІТАКА.

Париський летун Турїе установив новий рекорд безмоторної авіятики, перебувачи в повітрю годин. і чотири мін. без перерви. Досьогочасний рекорд усталений в Німеччині, виносив 8. год. 41 мін.

50-ЛІТТЄ ПЕРЕПИСНОГО ЛИСТКА.

Дня 31. серпня ц. р. проминуло 50 літ від появи першого переписного листка, який появився вперве в Рудельфсбургу 1874 р.

СВОЇ ГІРШЕ. ВОРОГІВ.

Ві двох літ в селі Річчанах пов. Городок Ягайл. працює невпинно кружок аматорський і в тім часі дав цілий ряд вистав між котрими дано труднійші вистави, як: „Мати і Наймичка", „Сватанє на Гончарівці". Та щож: Члени кружка накладають багато праці при виставі однак в тім селі є багато так темних селян, котрі стараються будьто скрито, будь прилюдно перешкодити в виставах. Чи котра громада може похвалитись темними духами, як наша, нехай послужить отсей примір: — Дня 22. червня мав кружок дати виставу „Назар Стодоля". Перед самою виставою кількох авантурників завитих справили бучу перед льокалем вистави, а господар Ількo Демус уживаючи своєї поваги (бо се син давного війта) назвав в присутности сотні людий, кожду виставу розпустої тутешної молодіжи, на що йому мала частина зібраних притакнула і через таке поведення батьків представленне не відбулося.

Однак кружок не зразився таким поведенням темних одиниць, працює дальше і слідуючої неділі дав виставу „Назар Стодоля" а дня 27. липня „Свідки" і „На сіножати", котрі випали надзвичайно, бо граючі приложили багато праці і з чуттєм відіграли свої ролі. В часі вистави можна бачити тільки молодіж (теревзу) а батьків їх мало, бо того дня декотрі з них журяться, що заряд кружка зробить із зібраними грішьми, а другі сушать собі маківки, в який би то спосіб наложити податок, щоб кружок мав менчий дохід. Кружок завдяки своїй праці постарався до тепер о цілу сцену і гардеробу і продумує на будуче над власною бібліотекою.

ПОЛЬЩА НАЗНАЧУЄ ГЕНЕРАЛІВ ВОЄВОДАМИ НА УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ.

До справи номінацій двох польських генералів, Янушайтіса й Ольшевського, воєводами поліським і волинським пише газета „Куріер польскі", що торія буде поділена на дві стрециля східна прикордонна територія: північну і полудневу. Генерали воєводи поділяться тими стрефами. Їх номінація будим то спонукані „необхідністю тісної співпраці цивільної і війської влади". „Досвід і військовий авторитет нових воєводів запевнюють гармонійне і посідливе переведення їх розпоряджень, які разом з утворенням корпусу військової прикордонної сторожі підчиненої міністерству внутрішних справ мають запевнити поворот і втримання ладу при кордонах „східних кресів"

ЯК ВИГЛЯДУЮТЬ ЛЮДИ НА МАРСІ.

Один париський вчений, директор природописного музею член академії Едмонд Перріє описує в своїй книжці: „Життє на планетах, вигляд мешканців Марса, який він сконстрував собі на основі наукових даних. Отже „марсіяне", є русяві стрункі. Очі в них сині, великі і більші акомодативні від наших. Ніс в них дуже великий, череп і грудна клітка дуже обємисті натомість кінчини дуже тонкі. Не мають вони того, що звеється в нас „станом", який розділює груди від черева, через що загальна їх „фігура" дуже відмінна від нашої. Марсіяне вірять в якийсь мітичний початок світа, але вони є переконані, що людина ніколи не дійде до того, щоб розгадати весь змисл буття. Під тим оглядом говорить Парріє; вони є розумніщі від нас.

САВІНКОВА УВІЛЬНЕНО.

З Москви доносять, що центральний виконний комітет цілковито звільнив Савінкова.

МОНАРХІСТИ НА МАДЯРЩИНІ.

Мадярський духовник в Америці Марчінко, веде агітацію в цілі посадження на мадярському трoні графа Сечені одруженого з дочкою міліонера Вандербилта.

ШУКАЮТЬ ЗА ЗБРОЄЮ.

Нагадали собі пани на Волині, що колись тут була війна і люде мусіли бачити зброю. Не дивниця, що польські варшавські газети так дуже налякались й нароблили отто недавно крику про якесь повстання. Все це минулося, але поліції не заспокоїло. Дня 21. червня р. почала поліція пошукувати зброї і в Клевані. Перевернули до гори ногами ціле господарство Івана Просіяна, Окрима Дроздівського, Микити Дибанчука, Марковича і инших. А почали свою працю рівночасно на кількох вулицях і на кождій було двох поліціянтів та ще й до помочі взяли собі місцевих Поляків. Найшли пів фунта охотничого пороху, пару зіпсованих патронів і часопис „Соборна Україна", що виходив у 1922 р. у Відні. Обійшлось без Арештів, бо того на кого мали охоту, на той час як раз не було дома.

ПОГАНСЬКІ ПЛЕМЕНА В РОСІЇ.

В глибині північної Росії відкрито недавно дике поганське племя Черемісів, яке покланяеться „Великому Юмови" в якого честь відбуваються дорічні свята під назвою „Агасарем". Свому богови приносять жертви в людях а головно дітях. Велику ролю у віруванню Черемісів грають лісові духи звані Овдени.

300 НОВИХ ЧАСОПИСІВ В БЕРЛІНІ.

В звязку з усталенням валюти в Німеччині почало в Берліні виходити 300 нових часописів.

Збір Ліґи Народів приготовляє плян на „міжнародню розоружну конференцію.

ЖЕНЕВА, Швайцарія, 19. вересня. — „Розоружна комісія" Ліґи Народів працює далі над викінченнєм проти-воєнного пляну, який предложив чесько-словацький міністер закордонних справ др. Едвард Бенеш. Тепер саме обробляє справу „мирових судів" і забезпечення „ненарушимости" держав.

Коли плян буде зовсім викінчений і готовий, перейде з комісії на повне засідання Збору Ліґи Народів, а по принятті Ліґою піде до поодиноких держав для затвердження.

Коли вже значна часть держав плян прийме, тоді Ліґа Народів скличе „міжнародню розоружну конференцію", яка щойно остаточно вирішить справи „поставлення війни поза законом" і всесвітнього мира.

Члени Ліґи кажуть, що плян Бенеша се велика історична подія, яка принесе зміну в міжнародній політиці.

„ВСЕСВІТНЯ РОЗОРУЖНА КОНФЕРЕНЦІЯ" НАЗНАЧЕНА НА 15-ого ЧЕРВНЯ, 1925 РОКУ.

ЖЕНЕВА, 19. вересня. — „Розоружна комісія" Ліґи Народів назначила реченець скликання „всесвітньої розоружної конференції" на 15-ого червня, 1925-ого року.

Також постановлено, що вистарчить як 15 держав потвердить плян Бенеша, аби скликати сю міжнародню конференцію.

ЗБІР ЛІҐИ НАРОДІВ ЩЕ РАДИТИ-МЕ ТРИ ТИЖНІ.

ЖЕНЕВА, 19. вересня. — В кругах Ліґи Народів заявляють, що теперішний Збір Ліґи Народів притягнеться до першого тижня жовтня.

З уваги на те комісії спішаться, щоби впору покінчити свої праці, та либонь не поспіють, якщо не працювати-муть також і ночами.

ПЕРШІ НАСЛІДКИ ПЛЯНУ БЕНЕША.

ЖЕНЕВА, 19. вересня. — Члени „розоружної комісії" Ліґи Народів так уже перепрацювались, що деякі з них поважно розхорілись.

Занедужало вже двох Французів Бріян і Буржуа, Англієць лорд Пармур і делегат Куби др. Косме де ля Торріенте.

СПРАВА ОХОРОНИ ДІТИЙ В ЛІҐІ НАРОДІВ.

ЖЕНЕВА, 19. вересня. — Комісії Збору Ліґи Народів порobили заходи, щоби Ліґа занялась опікою дітий.

Вони виготовили проект, по якому має бути основана одна комісія з двома відділами, яка має занятись охороною женщин і дітий.

До участи в комісії дітий члени Ліґи хотять запросити представника Міжнародньої Федерації Охорони Дітий.

СКЛИКАННЄ АНГЛІЙСЬКОГО ПАРЛЯМЕНТУ.

ЛОНДОН, 19. вересня. — Англійський парлямент скликано на слідуючу сесію, яка зачнеться 28-ого с. м.

ЗАГНАВСЯ З АВТОМОБІЛЕМ.

ЛОНДОН, 19. вересня. — Британський премієр Мекданелд так загнався з подарованим автомобілем, що годі йому тепер з біди вилізти.

Тепер усі англійські політики гаузують собі з Мекданелдового автомобіля, а консервативні хотять використати автомобіль, щоб його повалити. Вони хотять сю справу видвигнути в парляменті.

Не виключене, що Мекданелд мусіти-ме уступити ізза автомобіля.

ВОЗДУШНА АТЛЯНТІЙСЬКА ПОЧТА.

ЛОНДОН, 19. вересня. — Англійці плянують воздушну атлянтійську почту.

До служби вжито би воздухоплавів, які перевозили би почту з Англії до Канади і з Канади до Англії. Один лет понад море має тривати 60 годин.

БОЛЬШЕВИКИ ЗАСУДЖУЮТЬ КУБАНСЬКИХ КОЗАКІВ НА СМЕРТЬ.

МОСКВА, 19. вересня. — Тутешній большевицький „найвисший апеляційний суд" відкинув просьбу 25 бувших офіцирів у царській армії з Кубані, котрих засуджено за контрреволюцію на смерть.

Тепер засуджені хотять ще апелювати до „федерального центрального виконуючого комітету совєтів", який є найвисшою установою, що може помилувати засуджених.

ЦАР КИРИЛО.

ЛОНДОН, 19. вересня. — Тутешній дневник Дейлі Мейл одержав депешу з Берліна, яка повідомляє, що великий князь Кирило Романів стриєчний брат царя Миколи II., видав прокламацію, в якій себе проголосив „царем всіх Росіян".

Прокламація буде поміщена в російській газеті в Білгороді, столиці Сербії.

Кирило має тепер 48 літ.

В прокламації проголосив він свого 7-літнього сина Володимира російським престолонаслідником.

МАЛЯРІЯ В СЕРБІЇ.

БІЛГОРОД, столиця Сербії, 19. вересня. — Ізза великих багниц, які потворились у Сербії, кинулась там серед населення малярія, яку спричинюють комарі з тих багниц укушенем.

ЖИДИ ІДУТЬ ДО ПАЛЕСТИНИ.

ЄРУСАЛИМ, столиця Палестини, 19. вересня. — В серпні 1924, прибуло до Палестини 2,000 жидівських імігрантів.

„SVOBODA" (LIBERTY)
FOUNDED 1893
Ukrainian newspaper published daily except Sundays and holidays, at 83 Grand Street, Jersey City, N. J.
Owned by the Ukrainian National Association, Inc.
Edited by Editorial Committee.
Entered as Second Class Mail Matter at the Post Office of Jersey City, N. J. on March 30, 1911, under the Act of March 8, 1879.
Acceptance for mailing at special rate of postage provided for in Section 1103 of the Act of October 3, 1917, authorized July 31, 1918.

SUBSCRIPTION RATES: Three cents a copy.		ПЕРЕДПЛАТА: Поодиноке число три центи.	
One year	$ 7.00	На рік	$ 7.00
Six months	$ 3.75	На пів року	$ 3.75
Three months	$ 2.00	На три місяці	$ 2.00
Foreign and Jersey City Rates:		В Джерзи Сити і Загряницею:	
One year	$10.00	На рік	$10.00
Six months	$ 5.00	На пів року	$ 5.00
Three months	$ 2.75	На три місяці	$ 2.75

За кожду зміну адреси платиться 10 центів.
За оголошення редакція не відповідає.
З Канади належить висилати гроші лише на т. зв. Foreign Money Order.
Телефон „Свободи": 498 Montgomery. Тел. У. Н. Союза: 1838 Montgomery.
Адреса: "SVOBODA", 83 GRAND STREET, JERSEY CITY, N. J.

ПЕРЕД СТРАЙКОМ У ТКАЛНЯНІМ ПРОМИСЛІ

Вілієм Батлер, голова виборчої кампанії Кулиджа, подав був недавно до ґазет заяву, що американським робітникам поводиться щораз ліпше. В „день праці" самий президент Кулидж не мав що другого сказати американським робітникам, як запевнити їх що їм ведеться щораз ліпше, бо їх зарібки поправляються краще, як росте дорожнеча.

Ні одна ні друга заява нічого не говорила про поважний застій у ткалнянім та бавовнянім промислі. Не казалося нічого про те, що стоять прядільні машини, що не ходять човенця й цівки, що ткачі полотна й бавовни ходять вулицями, що їх жінки й діти немають уже кредиту по шторах. Говорилося, що все добре, щоби образом добробуту заманити робітників голосувати за теперішним урядом, а не говорилося правди, щоби правдою не відстрашити.

Та правда має то до себе, що вона й непрошена виходить на верха як олива на воді. Ще не прогомоніли слава Кулиджа, ще не засохло чорнило на заявах Батлера, а тут телеґрафи з новоанґлійських ткалняних осередків затуркотали, що підприємство Менвил-Дженкес в стейті Ровд Айленді вже обнижає робітничу заплату 8,000 своїх робітників на 10 процентів. Пішла вістка на другий день з Месечусетса й Ню Гемшера, що наймають коло 14,000 робітників, заявили, що вони обнижають заплату на цілих 15 процентів. Сі фабрики дають тепер роботи всего на 3 дні на тиждень, але навіть зі сього мізерного зарібку вони хочуть обтяти одну шесту частину.

Ткалняні робітничі юнії сейчас зарядили наради над пляном оборони. Говорять про поширенне орґанізації, говорять і про страйк. І одно й друге неминуче оруддя в боротьбі. Страйк неживий без обхоплення значної більшости робітників ткалняного промислу. Се все зробитися мусить, коли боротьба, певно довга й дорога, має скінчитися робітничою побідою. Однак, піддержуючу сю, щоб так назвати, економічну боротьбу, ткалняні робітники не можуть забувати й за другу боротьбу, певно менче виставну, менче коштовну й богато коротшу, але не менче важну. Не можуть вони забувати й на наближаючіся вибори президента Злучених Держав. Мусять вони тоді своїми голосами сказати про партії, підпирані їх босами, про партії, що за робітників тільки й дбають, що раз на чотири роки зможуться на робітників тільки й дбають, що раз на чотири роки зможуться на вихваленне великої сили робітників, на погладженне їх по голові за їх велику доброту та на запевненне, що з ними все благополучно.

ЛЬВІВСЬКИЙ ЗАМАХ

Дня 5. вересня принесли телеґрафи вістку зі Львова, що там кинено з нагоди відвідин президента Польщі Войцеховського бомбу. Телеґрама подавала, що бомба була набита лишень смердючим ґазом та що її певно кинули політичні противники президента, себто вшехполяки.

На другий день опісля донесли телеґрами, що за участь у замаху арештовано одного жидівського студента, котрий однак відпирається всякої участи в замаху.

І знова прийшли телеґрами, що українська військово-революційна орґанізація заявила публично, що се її члени виконали замах на президента Войцеховського, що замах мав на ціли запротестувати проти прилучення Галичини до Польщі, що замах невдався та що арештований студент не має нічого спільного зі замахом.

Польський уряд не давав видно віри сій заяві, спершу, але вчора прийшла вже телеґрама, що переведене на борзі польським судом слідство виказало, що підкинена під польського президента бомба була не смердючка, а справдішна бомба, яка не вибухла лишень через якусь хибу в її зробленню. Подає далі телеґрама, що суд переконався, що він не має проти арештованого жидівського студента ніякого доказу вини, бо сама втеча на вид упавшої бомби не може бути ніяким доказом його вини.

В сей спосіб польський суд межи стрічками признає, що він пошився в дурні, бо ведучи своє слідство, зробив дві фатальні похибки: наперед, припустив, що бомба була лишень ґазова бомба; по друге, зловив Богу духа винного студента, який втікав на вид бомби, як зрештою втікали польські урядники й публика; а найважнійше, що через своє поставленне слідства та [illegible] на сліпо підозрінь він дав нагоду й час справдішним справникам замаху затерти сліди за собою.

Мудрий по шкоді польський суд тепер збирається латати скандал для свого судівництва. Він пускає на волю несправедливо обжалованого студента, а на місце обжалування вшехполяків за смердючу бомбу пускає ще одну качку, вдаючи перед світом, що тут певно вмішані в справу якісь українські комуністи. З огляду на виразну заяву української військово-революційної орґанізації про якусь участь української комуністичної партії навіть мови бути не може. Зрештою, такої партії зовсім нема, бо українські комуністи на Великій Україні приписані большевиками до російської, а українські комуністи з Галичини до спільної польсько-української комуністичної ґрупи. Як [illegible], так і тепер польський уряд стріляє туди, куди найлекше. Як колись Поляки обжаловували українській [illegible]

ла, вони все приписують комуністам. Поляки сподіються, що світ за комуністами прочитає Москву, себто що се Росія в своїм імперіялістичнім інтересі підбехтує підданих Польщі до бунту. Хоче вона в той спосіб викликати враженіня, що під Польщею всі народи вдоволені і булиби спокійні, якби не заграничні вороги Польщі.

Таке толкованне події польським урядом іде на руку большевицьким комісарам у Москві, бо воно їм позваляє брати для себе признанне за діло, до якого вони навіть палця не приложили, бо воно дозваляє їм уходити перед світом за оборонців національних стремлінь поневолених Польщею народів. Світ, однак, не дасться задурити ані польським брехням, ані московським потакуванням, бо світ уже знає, що Польща загорнула чужі народи, що вони невдоволені з польського панованя та що вони чи скорше чи пізнійше мусять почати революційну боротьбу проти польської [illegible]

Др. Евген Левицький.

УКРАЇНА ПІСЛЯ ВІЙНИ.

(Продовження)

(3)

III.

Причини неудачі.

Приходжу до другої части моеї розвідки — до розсліду причин які викликали нашу неудачу.

Боюся при цьому одного: богато можуть думати, що тут розходиться о особисту критику, о зясованне ролі поодиноких, ділавших в цей мент нашої історії осіб, щоби іменно цим нашим народнім діячам приписати всю вину нашої неудачі.

Хто так думавби читаючи мою розвідку, дужеб помилявся.

Роля одиниці в історії дуже підрядна. А хоч не стою на цьому становищі — рівнож неоправданому — що історія людскости іде по такимже неумолимо ділаючим сліпим законам як розвиток природи, то однак для розсліду історичного життя орґанізованих людських суспільств треба приняти не „ґеніяльне" ділання одиниць, але явища масові, не виключаючи і таких моментів, які стоять поза якоюсь конкретною людською суспільною ґрупою — а саме ґеоґрафічного положення даної ґрупи та її хвилевого інтернаціонального положення.

Цим я не хочу сказати, що в історичній судьбі народів ні при чому. Навпаки — це щастя народів, як що вони в даний історичний мент мають та видвигають на своє чоло людий, що спосібні обняти та зрозуміти всі тоді ділаючі сили та мають енерґію свої наміри перевести в діло. Вони помагають своїй суспільній ґрупі — скажім, беручи теперішній устрій суспільних орґанізацій, — своїй нації зреалізувати свій хвилевий національний ідеал — або його хвилево загирити, як що в даний мент „видвигнено" на чоло нації, яка була до зрозуміння хвилі або переведення навіть влучно понятого діла не спосібна.

І народи, так як одиниці, мають власне в цьому розумінню річи щастя, або так названня „фатум", за яке відповідають деколи й століттями...

В усякому разі роля героїчної одиниці в даний історичний мент занимає в розсліді причини цих чи других подій для історика тільки щойно другорядне значінне. Важнійше для обективного дослідувача історичних подій є пізнання та розсліджения масових явищ та цих згальних умов серед яких ці події збувались. Тільки після такого розсліду може прийти на чергу для обективного дослідника питанне, чи мала нація в даний мент відповідних діячів на чолі — питанне, на яке треба окремої відповіди.

Коли річ йде про причину неудачі з окрема — завдання, яке ми собі поклали в цій розвідці — то роля дослідника виясовуєтсь сама із себе. Це роля медицінера-деяґноста, який мусить собі покласти за одиноке завдання пізнати справді дійсний стан річи та сказати правду. Инакше його вся робота показалабся схиблена та недоцільна.

Єще одно хотівби я сказати на початку цієї частини моїх виводів, щоб оминути можливі непорозуміння, а то і заміти. Я буду говорити тільки про внутрішні причини наших хвилевих неудач, лишаючи зовнішні моменти, цебто моменти інтернаціонального характеру, на боці. Це для моєї цілі й зайве. Воно не булоб зайве, як що ми моглиб сказати, — з оправданням сказати! — що мовляв все із нашого боку було в порядку, а а нам не поталанило тільки ізза цього, що міжнародні обставини станули нам на перешкоді. Однак таке виправдання булоб рішуче неправдиве. Навпаки треба сказати, що оскільки розходиться о загально українське питання, о судьбу України взагалі, ми мали щастя опинитися серед міжнародніх услович, які радше спріяли осягненню нашого найвисшого національного ідеалу, чим стояли його реалізації на перешкоді. Зачатиб від самої большевицької революції, то чи можнаб сказати про більш спріятливі державні та міжнародні обставини, серед яких найшлася тоді Україна? Хиба ні! Атже після цеї комуністичної революції колишня царська Росія найшлася у такому стані загального розкладу, в такому внутрішному безладді та обезсиленю що не то орґанізована нація, але кожда поодинока громада мала обективну змогу скласти свою „републику". А відтак прийшла чинна допомога осередних европейських держав з яких в перший мент Німеччина під рішаючим тоді впливом своїх мілітарних кругів безусловно стояла за розбиттям давної великої та неділимої Росії та утворення самостійної української держави. змагаючи до своєї великодержавної політина непереривному шляху від Берліна аж до Багдаду — в Азії А коли німецька опіка Україною проломилася і Німці мусіли опустити области України, то і тоді не можна було сказати, немовбито біжнародні обставини для українських самостійницьких змагань стали неприхильні. Навпаки держави антанти в першу черґу Франція та Велика Британія, дуже похочували вибити український атут з рук німецьких, а в українській армії найти заборолo проти большевицької небезпеки*). І тоді ми в перве бачимо офіціальних представників Франції та Великої Британії при Українському правительстві, представників, яких вже саме призначення на це становище було, коли не „де юре", то „де факто" визнання українськоі держави як держави самостійної. А ці спріятливі для України міжнародні обставини існували обективно далі аж до часу, коли велико держави антанти залишили взагал ідумку оружної розправи із большевицькою Москвою, і не в міжнародніх обставинах річ, коли із обективно корисної міжародної конектури для України субективно нічого не вийшло...

*) Про становище тоді до української справи Франції та Великої Британії говориться основнійше в інтересній збірці статий Шульгина, виданій фактично під моєю редакцією в швайцарському Берні в р. 1917. Цікавих відсилаю туди.

Все повисше сказане не відноситься до Галичини, в якої остаточній судьбі в її змаганях до власної державности зразу неясні, а відтак прямо неприхильні міжнародні обставини відіграли значну ролю. Тому там справа причин неудачі є більше скомплікована, бо там муситься брати під розслід — коли говориться про причини неудачі — не тільки моменти внутрішного, але й міжнародного цебто зовнішного характеру. Та про це все буде говорено на своїому місці.

Після цих вступних уваг приходжу до самої річи — до причини наших неудач. Якіж були ці причини?

Цих причин дасться ствердити чотири: 1) Малочисельність в цей час української національно освідомленої інтеліґенції — 2) Всеросійська ідеольогія цеї інтеліґенції — 3) лиха державна адміністрація — та вкінці 4) Брак національної армії. З наведених причин дві перші є основні, дві другі вислідні, бо і брак національної армії і лихість державного апарату мали в цьому своє головне жерело, що національно свідомої інтеліґенції було за мало та що ця інтеліґенція мала соціяльні, політичні та культурні погляди, які я охарактеризовую збірним терміном всеросійської ідеольогії.

Про кожну знаведених причин скажемо окремо.

а) Малочисельність української інтеліґенції.

Великий світовий переворот наступив для України за вчасно До будівництва держави є конечністю відповідний засіб інтеліґентних сил, які моглиб самі поставити державний апарат і його удержати, а таких сил на Україні в революційний час було рішучо за мало.

Перш за все по городах та місточках які в державному життю відграють рішаючу ролю. Українців інтеліґентів — а розумію тут інтеліґентів, що почувають себе Українцями — почислити можна було на пальцях, тоді, коли головну масу населення в цих культурних осередках репрезентували або не Українці, або так звані „Мало Росіяне" цебто тоже „руские" українського походження.

Решта української і по українське думаючої інтеліґенції була розсипана по селах, здебільша, як учителі по народніх школах та при кооперативах — та що значить отся інтеліґенція, що на всеукраїнських зіздах представляється числом доволі показно, для безкраїх майже просторів України?

Як з конечности в таких випадках буває головну масу української інтеліґенції в цей переважний мент творила і творити мусіла молодіж, ученики середних, та вищих шкіл, а це тільки не корисно впливало на хід подій на Україні.

Брак політичного досвіду та й знання річи, як і що зробити, були слідні на кождому кроці державного життя — і цегно не можна навіть класти цій молоді в вину, бо це річ природна, що знаня державних справ тай поодиноких галузів адміністрації набувається тільки після довшої практики, а не з книжок.

Тут скаже може хто: — а наша народня маса! Преціньже вона є основою державного життя! На жаль наша нродна маса було зовсім не підготовлена до цього, щоб бути вже тепер підвалиною власної національної держави. Щоб бути такою підвалиною держави її конструктивною силою, на це треба хоч в значнійшій части цеї мсаи національної свідомости, а цеї не було.

Національну свідомість та не менш важні живі історичні традиції заступила при твореню своеі держави у деяких инших народів, що теж не мали поширеної в масах національної свідомости, — расова ненависть до завойовника. Так приміром [illegible] справа спочатку [illegible] Балкан, [illegible]

[illegible] ношенню до „Бісурменів". Але і ось такий сурогат національної свідомости у нас не вспів витворитися. З окрема не вспів він витворитися у відношенню до Москалів. А на це зложилися теж особливі причини.

В першу черґу велика розсипаність українського елементу, а відтак безсумнівна мягкість його та пасивність нашої народної маси. Розсипанність на безкраїх майже просторах широкої України мала за наслідок що наша селянська маса тільки в ряди — годи натрапляла на Москаля чиновновника або великого земельного посідача — цих двох головних репрезентантів напливового московського елементу, який прямо потапав непримітно серед великого українського моря. Тому цей рідко виджений Москаль чиновник, чи Москаль землевласник не міг впливати на масову псиxіку українського елементу у відношеню до себе та Московщини взагалі, тим менше викликати до себе та далекої Москви ненависть, як завойовника краю. Москаль в очах Українця — а маємо тут на думці несвідому народню масу — це більш щутлива чим ненавидженна фіґура. Може теж і з цего самого привиду так мало задержалося в памяти народній історичних споминів, в яких говорилобся про оружні розправи козацької України з Москвою, цих історичних традицій, які є такою важною підоймою в боротьбі кожної нації за свою самостійність. Щодо другої причини а саме мягкости українського елементу та його [illegible] це виводитися, бо вони загально відомі а вплинули на ці характеристичні риси української душі і величава природа України, з її поетичними садками річками та лугами — і суто хліборобська культура, ще й на земли, що без великого труду і поту приносить обильні „дари Божі" для цих, що її обробляють та з неї жиють...

Наші народні проводирі на Великій Україні, що збиралися будувати свою державу, ддуже прикро відчували цю недостачу української національно свідомої інтеліґенції та недостачу національної свідомости в масах і на це ми маємо їх виразне визнанне. Маю тут на думці дуже знаменну, а для історика, який хоче розуміти тодішні події пряме неоціниму декляраціі „Ґенерального Секретаріяту" з дня 10 липня. 1917 р., в якій автори зазначують, що заходить конечна потреба для державного будівництва перейти „Ґенеральному Секретаріятови" від ролі чинника морального до публичноправного, цебто стати владою, але це сповнитя „Ґенеральному Секретаріятови" приходиться дуже важко. „Ґенеральний Секретаріят" мусить поширити свою діяльність на всі потреби народнього життя, обжопити його в цілости, але найпершою перешкодою для пляпового переведення цеї роботи є недостача національно-політичної свідомости та мала зорґанізованість народніх мас". Очевидно коли говориться про мало поширену політично-національну свідомість, то [illegible] селянства та робітництва.

РІКА БУГ І УКРАЇНСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Галицькі Українці ведуть вже 25 літ безупинну і завзяту боротьбу за український університет у Львові.

Правительство небіжки Австрії вже було готове сповнити волю українського народу і задоволити його культурну вимогу, але Поляки до сього не допустили.

Іменем Поляків заявив був посол Старжинський у львівському соймі, що Поляки не згодяться на основанне українського університету В ГАЛИЧИНІ НА ЗАХІД ВІД РІКИ БУГА, бо сю територію вважають польською. З уваги на те він заявився за українським університетом в Коломиї, а другі Поляки радили теж оснувати український університет в Тернополі.

Сим вони хотіли сказати, що ЗАХІДНА ЧАСТЬ СХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ — се польський край, який призначили для не істнуючої ще тоді Польщі, а тільки МАЛА СХІДНА ЧАСТЬ СХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ — се не польський край, якого готові були тоді зректися.

Тепер завдяки хвилевому щастю в нещастю Поляки захопили цілу Східну Галичину, але все ще думаючи про будучий обрахунок, гадають, що цілої не удержать при Польщі і плянують, щоби віддати ЛИШЕ ЇЇ СХІДНУ ЧАСТИНУ.

Тому теж годяться на український університет НА ТІЙ СХІДНІЙ ЧАСТИНЦІ СХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ.

Поляки хотіли-б загарбати більшу часть Східної Галичини, себто на захід від ріки Буга по Сокаль, Буск і Красне; а далі меньше-більше на захід від ріки Гнилої Липи (над якою лежить Рогатин), аж до Галича над Дністром; відтак на південь від Дністра західну територію від ріки Бистриці біля Станиславова, Делятина і Яблониці аж по Карпати.

Таким робом Поляки загарбали би більшу часть нашої Східної Галичини, з двома міліонами українського населення, із Львовом і Перемишлем на північ від Дністра, а на південь від Днінстра з покладами нафти в Дрогобичі і Бориславі і з покладами соли в Долині і Калуші. Такої границі вони хотіли теж підчас українсько-польської війни в 1918 і 1919 році.

Такоїсамої границі Поляки домагались підчас берестейського мира в 1918 році, коли центральні держави признали були Україні Холмщину.

З того всього ясно виходить, що Поляки хотять „що найменьше" отсих українських земель:

1. — Холмщини з Підляшем (себто і на північ від Галичини хотять, щоб ріка Буг була границею).

2. — Більшої части Східної Галичини по Буг, Гнилу Липу і далі меньше-більше рівнобіжно аж до Карпат, — разом з Лемківщиною.

Се значить, що „в крайному випадку" (по їхньому) Поляки готові уступитися з частини загарбаних українських земель, а хотіли би задержати часть Східної Галичини з Лемківщиною, і Холмщину з Підляшем, з українським населеннем в числі до 3,500,000 душ.

Оттимто Поляки готові пристати на український університет в Коломиї, Тернополі і в Станиславові чи Галичі, які на їх думку „колись" лежали-б на „польській" границі, але не на Львів.

Длятого український університет на захід від Буга — се польський ПОЛІТИЧНИЙ плян, а основанне його було-б теж польським політичним успіхом.

Про його культурну вартість для Українців не хочемо говорити, бо не віримо, аби ПОЛЬСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ З УКРАЇНСЬКОЮ ВИКЛАДОВОЮ МОВОЮ мав яку дійсну культурну вартість для Українців.

І тому з політичного погляду Українцям не вільно відступити від Львова, а про розвиток української культури Українці мусять самі подбати, а не сподіватись якоїнебудь помочі в сьому напрямі від вікового ворога і заборця.

ДОПИСІ.

ЕЛІЗАБЕТ, Н. ДЖ.

Український Народний Дім.

Дня 7-го вересня ц. р. відбулися загальні збори в справі Укр. Нар. Дому. Зборами проводив предс. У. Н. Дому, Юрій Шевчук, а секретарював підписаний. Головними бесідниками на зборах були д. Р. Слободян і о. Ол. Павляк, а крім того много із зібраних забирало голос.

Бесідники вказували на велике значіння, яке мають народні доми, головно для нас на еміґрації. Такі доми заступають по части школу, є місцем, де можна краще плекати театральне мистецтво, та взагалі являються центром народного життя.

Притім головний уряд У. Н. Дому здав звіт зі своєї дотеперішньої діяльности. Звіт головного уряду виказав, що У. Н. Дім буде інституцією загально-народною, пертою так на поодиноких членах, як також і на товариствах. Дійсним членом У. Н. Дому може бути кожний Українець, який візьме бонд на суму $25.00, а товариство за $100.00. Нікому не робиться труднощів стати членом дому через його політичні чи які інші переконання.

В протягу несповна двомісячного часу вписалось в члени укр. Нар. Дому поверх сто членів, та майже всі українські товариства, які істнують в Елізабет цебто всіх одинайцять. Ще одно товариство не вписалось, а се від. 3-тий У. Н. С., але є надія, що і це товариство не схоче остати на самоті.

Як виказав фінансовий звіт, грошей зібрано до цего часу около чотири тисячі. Ціла реальність має коштувати шіснайцять тисяч, а складається зі 6 лотів, на яких є два будинки. Один, в якім міститься простора саля, яка помістить около сімсот людей, пригожа на представлення, концерти, балі, і т. д., а другий це двоповерховий мешкальний будинок. Цю реальність задатковано сумою $500,00, а решту муситься зложити до 5-го жовтня 1924 р. В разі незложення решти суми, то є пятнайцять і пів тисячі, завдаток пропадає. Однак заряд докладає всіх старань, щоби належну суму до назначеного речення добути і тим самим задержати такі гарні і великі забудовання в українських руках.

Треба ствердити факт, що як на Елізабет то членів цілком мало ще вписалось до цего часу. Вправді товариства майже всі, але треба, щоб не тільки самі товариства були членами Укр. Нар. Дому, але також і всі члени даних товариств, бо тілько тоді інституція буде дійсно народним домом, бо всі Українці, мешкаючі в Елізабет будуть в нім зорганізовані. Головний заряд, помимо доброї волі, сам нічого не вдіє. Обовязком кожного члена є старатись втягнути в члени У. Н. Дому своїх знакомих і товаришів. Колиб цей дім вислизнувся з наших рук, тоді й горобці з нас сміялибся.

Щоби цього не сталось най кожний, що до цего часу утягався, сейчас впишеться в члени У. Н. Дому. Нагода до вписування є кожного понеділка вечером від 8-ої до 9-ої такой в тім домі, де фінансовий секретар і касієр справу полагоджують. Хай не буде ні одного Українця, що не захотів би стати членом У. Н. Дому. Не отягаймося, бо час короткий, лише до 5. жовтня.

Мих. Гринішак, секр.

ЛЕТРОБ, ПА.

Нам треба школи.

Як другі громади так і я дещо хочу написати, як тут живуть Українці в нашій околиці.

Єсть нас тут поверх стодвайцять родин, суть два відділи У. Н. Союза як також відділи других українських організацій і одна церков. Переважно тут всі з Лемківщини, з повіту ліського. Роботи тут ріжні, як „капали", углеві копальні і стальові. Найбільше наших Українців працює по майнах і каршапах, але в тих часах дуже слабо тут робить.

Що до народної справи поміжи Українцями, то тут всьо завмерле; заледви можна би було знайти яких десять або пятнайцять щирих Українців, а решта то всьо як скошений цвіт; аж сумно дивитись на таке! Чоловік возьме газету, подивиться — там представлення, там баль, тут десь концерт, а там віче, а тут, у нас, всьо спить, бо навіть школи українські тут нема. Хоть би і була тут школа то і так родичі непішлють дитини до неї, бо скажуть, що вона ходить до американської школи, та що своєї не треба, бо до краю не піде. Гей, родичі, родичі! Дуже ви ся тим помиляєте, бо як наша пословиця каже, якогось мя Боже сотворив, такого мене маєш. Так і ви також, як свої діти ховаєте таку і користь з них маєте, що вже від нині за мами „Гонкі" кличе і встидаєсь вас на стріті. А що буде дальше, як воно більше підросте? А хто в тім винен, як не ви самі? Того би не було, як би ви післали дитину до української школи, і дали пізнати її свою національну ідею. Воно булоб вам вдячне на все за ваш труд, який ви понесли, і не буде тоді вами ганьбитись, як це є до цього часу. Дуже часто трафляєсь, що як іде мама з дочкою до міста, то дочка наперед, а мама за нею або як увидить свого батька, або знакомого Українця, то утікає, щоби з ним не стрінутись. Як би ви своїй дитині дали пізнати свою національність, то того не буде, і ваша дитина не ебуде ганьбитись вами, ані своєї народности. Возьміть ви Американця, Айриша, або Німця на Украйну, і спитайте його там якої він народности, чи він вам скаже, що він Українець? Запевно ні. А чомуж ми маємо встидатися своєї народности і називати себе помежи чужим народом по чудернацьки: Поліш, Славіш, Австріен або Рушин. Чому не Українец? Дорога Громадо! Ваше сонце сходить, а ми еще спемо. Час вже нам пробудитись з того сну і взятись до роботи, зорганізувати школу і научити наших діточок на честь собі і на славу нашій славній Україні.

Українець.

РІДНЕ СЛОВО.

Так довго сподівана, жадана година
Настала для рідного слова його;
Не так, як приборкана, скутна пташи-
[на,
Озветься воно із затишку свого;
Не так, — весняним жайворонком у
Українська мова тепер залуна [полі
І гомоном вільним по всьому роздолі,
По всій Україні озветься вона.
Дарма, що по небу весняному тучі
Громадою темною швидко летять,
Не страшно пташинці ні грому, ні ту-
[чі, —
Крізь хмари бо промінї сонця мигтять!
Дзвінкий жайворонок то вгору, до
[сонця,
Звіється, де сяє йому любий рай,
То пісню співа й до людського вікон-
[ця...
Лети-ж, рідне слово, лети в рідний
[край!

Олена Пчілка.

А. Падолист.

ЯСНОНАДІЙНІСТЬ.

Я йшов, і кручений був шлях,
Мій жах був смертю збуджений
В очах іскрився сніг, і кров
В замученому тілі стала,
А серце збаламученє
Акорди вечера співало.

Прийшов... Зруйнований вівтар...
(Для кар він був збудований.)
Як цар, я став, і тепла кров
В знервованому тілі грала,
А серце загартоване
Акорди ночі виливало.

Стояв... Замислені думки
Роки, віками числені,
В скалки трощили... Я їх взяв
І в тіло збісене закинув,
А з серця первовісного
Акорд передранковий линув.

Упав... Стріважений моливсь,
Розбивсь в акорд обожений,
Туливсь до вівтаря й благав
Непереможности світанку...
А в серці незагроженім
Творилися акорди ранку...

ДАС І ҐАНДІ.

П. Таній пише в московській „Правді", що в народньому русі Індії настала нова доба. Гандієву методу пасивности супроти британської влади підпротивник Дас своєю реальною й практичною методою. Дас у Лондоні задумує переговорювати з англійським урядом. Дописувачеви „Дейли Телеграфа" заявив Дас, що з огляду на те, що в Англії прийшла до влади Лейбур парті, порозуміння з Англією є потрібне для Індій.

В. Будзиновський.

НА ТРОПІ ПРОПАВШОГО

ІСТОРИЧНЕ ОПОВІДАННЕ.

Свобідно за Майом.

(7)

Передовсім, до полудних нападів нова збруя не так скоро заходить. Допевнила мене відстань, яку вони лишили між собою і нами. Як би мали ліпші рушниці, то гадаючи, що й ми маємо такі, були би задержалися кількадесять кроків далі від нас. Вони лишили тільки таку відстань, яка вистане щоби не долетіла куля зі старосвітської пукавки. Очивидно гадають, що й наші рушниці такі самі. Се треба нам використати на те, щоби набрали респекту до нас. Мусимо показати їм, що наші рушниці бють далеко і що ми добрі стрільці. Щоби знали, що як прийде до стріляниня, то вони перед нами не остоються; що хоч їх більше, ми одолієм їх.

Як се зробити? Стріляючи до них?

Ви добрий стрілець і маєте цівку подвійну, про яку сі дикуни мабуть ще не чули. Як понад ними будуть перелітати птахи, а літає їх досить, стягніть на землю, або й на голови Курдів дві, одну зараз по одній.

Ліндсай не прикладаючи рушниці до щоки, підвів цівку незамітно в гору. Саме тоді понад Курдами летіли якісь птахи. Сивенький звернувся до Курдів і показав рукою в гору. В сю мить Ліндсай підвів рушницю і випалив двічи раз пораз. Один птах впав перед конем передущого Курда, другий три кроки від него ліворуч. Курди завернули і почвалавши яких триста кроків назад, знов станули.

Бояться нас, — Сивенький сказав. — Лишіться тут, а я підіду до них сам і розмовлюся з ними. Але зорко слідіть що Курди роблять і що я роблю. Як тілько піднесу рушницю, або руку, ви до мене.

Сивенький пустився вперед. Курди, бачучи, що до них їде лише один, не відступали. Підїхавши тільки, що його могли чути, Сивенький крикнув.

Не бійтеся нас! Ми смирні, спокійні путники і нас менше ніж вас. Як є між вами який ваш старшина, нехай підїде до мене. Хочу з ним розмовитися бо гадаємо переночувати в вашім аулі.

Курди зглотилися і стали радити. По хвили від них відстав один і підїхавши на сто кроків до Сивенького, станув.

Хто ти, і чого хочеш?— спитав.

Я Кара Юзуф, вислужений баша. Тепер я купець. Ті що лишилися позаду, мої товариші і моя служба. Я хотів би побалакати з отаманом того аула, від котрого ви надїхали. Ти відтам?

Я отаман аула, — Курд відповів. — Відки і куди ідете?— Ми виїхали з Ангори і простуємо до Карсу на Кавказі.

Та сухопутню? — Курд спитав, покручуючи недовірчиво головою. — Морем дорога коротша і безпечнійша.

Ми купці, маємо орудки на сухопутнім шляху. Приймеш нас на нічліг? Заплатимо добре. — Курд троха очима не зїв коня Сивенького, так вдивлявся в него.

Ти справді купець? Я ще не бачив купця, який їхав би на такім, кони, на такім чисто кровнім арабі.

А як я сего коня купив, щоби перепродати його якому англійському льордови?

Твоє товариство також на таких конях?

Є ще один такий. Але і прочі наші коні не согірші.

Що за рушниця, з котрої стріляв твій товариш? Чи в ній сидить нечистий, що так далеко бе, ще й птахи в воздусі? Нащо він постріляв птахи, котрих і пес не їсть?

Ми не знали хто ви. Гадаючи, що то може степові хижаки, ми хотіли показати вам, що ви всі погибнете, ще заки причвалаєте до нас. Тепер бачу, що твої люди якийсь чесний народ. Отже, приймеш нас на ніч?

Хоч я отаман, то всеж таки мушу насамперед спитати моїх людий. На добавок в моїй хаті нема місця, отже мушу спитати, хто прийме вас.

Отаман вернув до свого гуртка побалакав зі своїми людьми і вернув до Сивенького. — Вас шестеро? — спитав.

Так.

Отже мої люди приймуть вас. Всі ваші коні я возьму до себе. Тебе і твоїх людий розмістимо по два в трех хатах.

Щоби лекше було одоліти нас і без ніякого труду вкрасти наші коні, — Сивенький подумав і відповів.

Наша звичка, від котрої ніколи не відступаємо, все бути в купі. Ми і наші коні все в купі. В день і в ночи.

У нас нема такої кватири, котра всіх вас помістила би, ще й з кіньми.

То цілком не будемо ночувати у вас. Поїдемо далі.

Зажди ще троха. Поговорю з моїми людьми. Може таки знайдеся обійстє так велике, щоби вас всіх помістило.

Отаман знов вернув до своїх Курдів. Сим разом рада була довша. Коли скінчилася, від гуртка відстав один Курд і почвалав в сторону аула. Отаман вернув до Сивенького і сказав.

Знайшовся такий, що на одну ніч відступить вам цілу свою хату разом з подвірєм обведеним високим муром. Ви всі поміститеся в хаті, коні можуть переночувати на подвірю. — Сивенький дав товаришам рукою знак, щоби приїхали. Вони рушили вперед і в купі з Курдами почвалали далі. Вїхали в одиноку улицю аула. Доми стояли по обох боках улиці. Всі були на два хлопи високі. Кождий дім виглядав як високий мур з фіртою, бо вікна в сих домах виходили на подвіре. Похід спинився перед одним з найбільших домів.

Ось тут у мого сусіда ваша кватира, — промовив отаман. Газда вже вивів свою худобу, двері відчинені. Розгоститься, як вам до вподоби. Ви мабуть голодні? Зараз прикажу принести вам харчів. Сусідна хата моя.

Як ласка, — звернувся до него Сивенький, — то прикажи принести нам тільки води і ячмінь для коний і які овочів. Мясо маємо.

Отаман з Курдами відійшов, Сивенький з Товаришами, ведучи коні, увійшли відчиненими дверми на подвіре. Коли розглянулися, побачили, що то був простокутник обведений високим муром. Хата припирала до муру при улици, так що сей бік муру був одночасно фронтовою стіною хати. До хати входилося з подвіря. Насамперед до просторих сіний, котрі служили за пекарню, з сіний до світлиці. Дах, як всі дахи в сих сторонах, був поземний. На даху була копиця сіна. Сіно порозкидане по подвірю від хати аж до заднього кута подвіря показувало, що раньше воно стояло під муром. Та його що лиш нині, може й перед хвилиною перекинули на дах.

Мабуть боялися, щоби наші коні не зїли сего сіна, — замітив Юрко.

Таки зїдять його, — відповів Сивенький. Як би не те, що я се сіно побачив зараз, скоро увійшов на подвіре, був би просив отамана, щоби прислав нам... Очивидно за гроші.

Товариство лишило коні на подвірю під доглядом Нумана і пішло до хати. По хвили увійшла стара баба і поставила ведро з водою на кошелик з дактилями й иншими овочами. Коли на своє питанне почула, що гостям вже нічого більше не потрібно, пожелала їм доброї ночи і відійшла.

Тепер промовив Сивенький, — нам треба буде добре оглянути нашу кватиру, щоби вміркувати, яким способом ті Курди загадали дібратися до наших коний. Я з очий отамана вичитав, що він приняв нас тільки на те, щоби захопити наші коні.

Я знаю, яким способом, — воркнув Ліндсай. — Буде облога. Харчі, які маємо, ледви чи вистануть нам на добу. Ще більший клопіт буде з водою, бо й коні мусять пити. З голоду і спраги будемо мусіли здатися.

Я вже зачинаю жалувати, що не пішов за вашою радою. Треба було бодай не лишатися тут на нічліг, але поїхати далі.

Полізу на дах скинути коням сіно, а ви промишляйте, як роздобути більше харчів і води, або як пробитися крізь товпу тих розбійників.

Ліндсай вийшов, але по хвили вскочив назад до хати.

Зрада! — крикнув. — Ворог вже в кріпости.

Який ворог, в якій кріпости? — спитав Сивенький.

Наш ворог в нашій кріпости ... На даху... Я вам казав, що йду скинути сіна коням. Розгираюся по подвірю за драбиною... Нема, хоч повинна бути. Кажу Нуманови, щоби привів коня під саму хату і сів на него. Нуман сів на коня. Я виліз на коня, з коня на рамена Нумана і, гоп на дах. Іду до сіна, а тут з сіна вистають дві ноги. Дві людські ноги. Я зараз на рамена Нумана, на землю і до вас.

Піду й я подивитися.

Сивенький вийшов з Ліндсаєм на подвіре. Виліз на дах таким способом, як передше Ліндсай і також побачив ті ноги.

Подайте мені вашу собаку, шепнув до Ліндсая — і самі прийдіть сюди.

По хвили на даху були ще Ліндсай і Доян. Сивенький вхопив ноги, що виставали з сіна і став тягнути. Витягли Курда. Він схопився на рівні ноги і неначе здивований крикнув.

(Дальше буде).

В КОЖДІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ХАТІ ПОВИННА НАХОДИТИСЬ ЧАСОПИСЬ „СВОБОДА".

Др. Гр. Данис.

УКРАЇНЕЦЬ ПРО ЖИТЕЛІВ ЛЕДОВИХ КРАЇВ.

(Приїхав із землі Північного Бігуна; їде назад; Цівілізація вже не подобається; каже: там певнище життя, де з білим медведем парубочить).

До Сан Франціско на днях приїхав із підбігунових ледових сторін Українець, родом з Галичини, Михайло Підгірний, якого доля світової війни туди загнала. Він росказував інтересні враження із тамошного життя, які в части тут подаємо.

Земляк наш перебував на Чукоцькім Півострові, се є на найдальшім кінці сухої землі далекої півночі, де життя ще може істнувати. Люди, замешкуючі ці землі, є ще дуже примітивної культури: Так звані Камчадали, Чукчі, Ламути і Ескимоси. Вони є присадкуватої породи, низького росту, жовтошкірні і непорослої твари — без вусів і бороди, як американські Індіяне, які в дійсности є одна фамілія (Індіяне і Ескимоси), лише вода їх колись розділила і білі люде инакше назвали.

Зима тріває там девять місяців, а останних три місяці лишається на весну, літо і осінь. Літом дні бувають без ночей — ціле літо се оден великий день. Хотяй сонце й заходить, але на дворі не темніє, бо воно ще не вспіло зайти, як вже зараз знов сходить на другім місці яких два-три метри в віддали, де зайшло. Літо починається в половині червня і кінчиться в половині вересня, се вже разом з весною і осінню. Від другої половини вересня зачинається зима і помалу ніч забирає місце дня. В Грудні, Січні і Лютім ніч майже неустання; день блисне на кілька хвилин і знов змеркається.

Звірята, які там живуть є: пси, вовки, олені, медведі бурі та білі. Богато родів лисиць, як білі, червоні, голубі; вивірки також ріжних барв; білі заяці, рисі, росомахи.

Водяні звірята, як лахтаки, моржі (з двома великими кламами), темні видри, нерпи, дольфіни, які живляться рибами. Олені живляться мохом зимою а літом зеленею і також мохом.

Із птахів живуть трівко тільки білі куропатви і сороки; а на літо прилітають білі лебеді, гуси, качки і чайки.

В господарстві найбільшу ролю грають пси; Хто має більше псів той більший богач. Чукоцькі автохтони занимаються полюванням, рибольовством і вихованням оленів стадами. Останнім займаються найбільше так звані Чукчі. Вони виправляють з оленів шкіри, а їх мясо їдять. Ламути і Коряки занимаються більше виробленням одіння і обуви. Одіння виробляється там із шкір оленів і медведів, украшені ріжними викладами і вирізками. Сплять в кукулях, се є в роді мішків, зроблених з медвежих шкір а також з молодих вовків і оленів. Доми є зроблені із старих шкір, як шатра. Камчадали є одні із найкультурніщих племен сих країв. Часть їх приняло православну віру і богато з них уміє говорити по російськи.

Всі ці племена загально є товариські і добродушні. Цівілізація білих людей покищо їх не зіпсула. Крадежі, або шахрайства там нема. Торговля відбувається через товарообмін. Грошей нема. Індустрія тамошна се виправа шкір із звірят вище згаданих. Загально живуть мирно без сварок, конкуренції і злодійства; нема страху зіставити яку річ на вулиці чи на полі, бо ніколи не пропаде. Горілку пють, але не впиваються; торгувати нею не можна, але в дома держати можна. Цигарів ані папіросок не курять, курять однак люльки. Кождий тямить, коли його мати відлучила від грудий, але ніхто не памятає, коли зачав курити люльку.

Люблять подарунки: Коли із чужинців приходить хто в гості до нього то дожидає від него подарунка, і як він прийде до кого, то дожидає дістати там подарунок також. Коли купує що, то завше треба йому докинути щось в додаток. Однак, коли подорожний чи чужинець зайде на нічліг, або хотяйби жив цілий тиждень, то за це заплати не бере.

В подружу принято одноженство, але близькі товариші можуть поміняти жінками на якийсь час, як приміром в великі свята чи другі торжества. Коли хлопець хоче женитися з дівчиною, то питае її батька (не маму) і що батько рішає так воно зістає. Дівчини самої се мало торкає, бо що родичі рішають то святе. І коли є згода з обох сторін (молодого і молодої батьків) тоди відбуваються заручини і від сего часу молодий мусить робити три роки за дурно в свого тестя, наче в наймах. Колиб що не подобалося з одної або другої сторони в протязі сего часу, то мають право відкликати заручини і розійтися. Однак опісля розводу вже не признається. В часі перебування жениха в тестя на „службі" обоє молоді мають право разом жити як чоловік з жінкою, коли їм так бажається.

Свят загально є богато, урочистих, церковних, національних і т. п., однак найбільше свято відбувається, коли кінчиться зима і зачинається весна. На се є назначений спеціяльний день, в якім прощають ся з зимою і заразом стрічають весну. В цей день збираються громадно женщини, мущини старі і молоді, всі у святочних строях. На знак щирости і радости приносять в жертву найдорощу річ, яка є в краю. — Такою цінностю звичайно буває пес. В загалі пси тут є найбільшим богатством. Отже в цей день убивають найдорощого пса, який тілько може бути в краю, розпинають і вішають на високу жертку і коло него бавляться — їдять, пють, танцюють і вистрілюють із рушниць і пістолетів.

Загальні забави відбувають ся в той спосіб, що сходяться до якого-будь дому, де музика грає на інструменті в роді барабана і вони парами собі танцюють, хлопці з дівчатами.

Звичай є, що після кождого танцю двоє, які разом танцюють, взаїмно цілуються. Сего звичаю всі строго придержуються.

Торговлю ведуть з Американцями і Росіянами: Пароплави доходять туди лише літом, бо в зимі все замерзає.

Привозять туди їм тютюн, чай, муку, посудини і стрільні оружя. За се від них беруть шкіри, з яких виробляють дорогі футра і т. п.

В подорож близшу чи дальшу ніколи не вибираються поодиноко, а все в товаристві з ким другим, бо бурі зриваються так нагло, що нема часу десь сховатися. Подорожні завше беруть з собою свої доми, і коли буря захопить, тоґди їх (шатра) розкладають і там сидять так довго, поки буря не перейде; буває, що ждуть так і по тижневи. Сніг звичайно засипає глубоким навалом всіх з домами і псами, а коли буря перейде тоґди вони вилазять з під снігу, пообтріслють сніг з себе, поскладають все і пускаються в дальшу подорож.

Тамошні жителі загально є здорові і довго живуть; Пошестей заразливих трафляється дуже з рідка: Звичайно коли білі занесуть. Европейці, які там живуть стало, мають наклін слабувати на цингу, причиною якої малоби бути за богато спання зимою і таких недостача харчів зі свіжих ярин.

Мороз там не дуже страшний: се нічого надзвичайного бачити, коли молоде хлопя сидить голим тілом на снігу на 55 градусів морозу (не американських градусів) і взуває чоботи, та ще й не квапиться і помимо того не кашляе небожа. Загально там не перестуджуються. Одна інтересна слабість буває та ще інтереснійший лік: Перед весною, коли сніг топиться, на дворі від сонця буває дуже ясне світло і від цеї надзвичайної ясности богато людий (мущин звичайно) сліпне на очи на кілька час — тиждень або дві неділі. Европейці сліпнуть таксамо як і автохтони. Лічення сеї слабости є дуже оригінальне: Запускається в око жіночого молока три рази на день (деякі приходять і більше як три рази). Молоко мусить бути свіже і не сміє бути в ніякій посудині, а прямо з грудий в очі. І се вилічує дуже добре.

Чи нашому землякови припали до серця тамошні оригінальні звичаї, чи що, не знаємо, однак він поїхав туди назад. Відїзджаючи він сказав, що не хоче сих гладких булівардів, високих каменищь, освічених електрикою ріжноцвітних кольорів, трамваїв і всіх вигод ані цего машинального і непевного життя. „Все занадто штучне і напнановане", він сказав. — „Я там волію парубочити з білими медведями і не боїтися, що мене обкрадуть або й вбють, як тут ходити в білім ковнірику і бути окруженим цівілізацією лицемірів.

—o—

ТУГА ЗА РІДНИМ КРАЄМ.

Двайцять девять літ минуло,
Як не знаю сну,
Бо покинув рідну землю
Та й сам в чужину.

Час заснути, милий брате,
Бо рони ідуть.
Але вороги проклятї
Вснути не дадуть.

Ріжуть наші сестри й браття,
Ріжуть без вини.
Вони просять поратунку
З чужої землм.

Браття мої, рідні сестри,
Вже приходить час,
Щоб усім нам разом стати
Боронить всіх нас.

Сонце гріє для кождого,
Гріє всім однак:
Чи вельможа, чи богатий,
Чи кругом бідак.

Ви за морем, за далеким,
Сила є у вас!
Переможем супостата,
Бо прийшов вже час.

Не спіть, не спіть, рідні браття,
Вставайте зо сну,
Щоб покласт тіло й душу
Та за Вітчину!

Ріозіньо, 1. VIII, 1924.

(Браз. Укр. Хлібороб).

Кость Одрецький.

ДРІБНІ ОГОЛОШЕННЯ.

—o—

ЕВГЕН ЧИКАЛЕНКО.

СПОГАДИ, ЩОДЕННИК ТА ЛИСТУВАННЯ.

(2)

Я вже говорив, що я поступенно відпродав і в Кононівці селянам з допомогою Селянського Банку 700 десятин, залишивши собі садибу з садом та величезним парком та 400 десятин землі; 300 з яких віддав у аренду цукроварні, а на решті провадив зразкове господарство та розводив расових коней та український сивий скот, а тому й відносини у мене з селянами буля як найкращі.

Коли в 1905 року приїду було з села до Київа, то книгар Степаненко раз у раз питає:

— Ну, пнае, що, спалили вас мужики

— Ні, кажу, бо я давніще попродав їм землі, скільки їм треба було, то тепер у нас приятельські відносини.

То Степаненко, жартуючи, каже:

— От, пан хитрий! Одурив своїх мужиків: в инших панів дурно заберуть землю, а йому мужики заплатили!

А В. Винниченко, бувши в Кононівці і почувши від селян, що від панів треба повідбірати всю землю, нехай вони йдуть собі в город на царську службу, або „квасом торгувати", то, сміючись, каже мені:

— То, вам, пане, доведеться певне квасом торгувати!

— Е ні, кажуть селяне, — ми свому панові лишимо садибу й шматок землі, нехай вони у нас будуть за агронома та нехай нам лад, порядок у всьому дають.

Зате ненавиділи мене пани і раз-у-раз доносили губернаторові, що я деморалізую селян, намовляю їх на підпали панських садиб, настренчую селянських дітий кидати грудками в панів, коли вони проїздять через село на станцію Кононівку. Натурально, що це все були брехні; навпаки, я намовляв усіх єднатися в „Селянську Спілку" і легальною дорогою, через майбутню Державну Думу, добиватися землі, а не підпалами та погромами панських садиб. Доносили навіть, що мої діти виїздять на станцію до поїзду босі (!!) стрічати з Києва всяких революціонерів, які наїздять до мене для агітації серед селян. В сьому вони не брехали, бо справді, мої діти, як і селянські, ходили літом босі до нас літом наїздило багато Українців і між ними бували й революціонери (Р. У. П.), як напр. В. Винниченко, Ол. Скоропис, Матюшенки і дехто з них, без мого відома, агітував серед селян.

До 1905 року адміністрація не звертала уваги на ці доноси, а коли настав полтавським ВіцеҐубернатором мій сусіда Катеринич, царський похресник, про якого я вже росказував, то тоді адміністрація взялася й за мене, бо Катеринич був особисто лютий на мене через такий випадок:

Його оконом вів навпростець через мою землю коні грузити на ст. Кононівку. Його стрів мій оконом, селянин Ф. Кучерявий і вимагав, щоб той вернувся на шлях, бо польовою вузенькою доріжкою коні потолочать хліб. Той не слухав, тоді Кучерявий взяв за поводи коні і почав навертати їх на шлях. Оконом Катеринича, якийсь панок, бачучи перед собою селянина, що говорить з ним „х,охлацьким язиком", почав його хльоськати батогом, а коли Кучерявий вирвав батіг, то злізши з повозки вдвох з кучером, почали бити мого оконома. На ґвалт прибігло зо скілько Кононівчан і, гуртом набивши панка й кучера, завернули їх на великий шлях (гостинець). Довідовшись про це Катеринич звелів исправникові зробити слідство, на якому виявилося, що мене давно не було в Кононівці і я не міг намовити свого оконома, як сказано було Катериничу; крім того подія трапилася не на шляху, як доносив оконом Катеринича, а на незаконній польовій доріжці і що оконом Катеринича перший почав бити мого. На тому справа й скінчилася, але Катеринич затаїв на Кононівчан і на мене злобу і коли почалися на Полтавщині „карательні експедиції", то поліція почала чеплятись до Кононівчан і до мене. Але причепитись не було до чого, бо Кононівчане, слухаючись П. Оправхати, не робили ніяких погромів сусідніх панів, а позаписувавшись в „Селянську Спілку", щей сусід умовляли не робити погромів, а добиватися землі дорогою проведення в Державну Думу своїх людей. Так Катериничу й не вдалося познущатися над Кононівчанами, як він знущався над иншими селянами, але він взявся за мене. Мені росказав залізнодорожний інженер Величковський, мій товариш по реальній школі, що він їхав в одним купе з Катериничем і той оповідав йому, що в Пирятинському повіті все було б добре, як би не Кононівський поміщик Чикаленко, котрий з жадоби популярности, розіслав по всьому повіті своїх агентів, що агітують скрізь проти панів і що всі учителі, фершели і взагалі земські наймані служачі, хотять його провести в Думу, але це не вдасться, бо він, Катеринич, вишле його адміністративне до Наримського Краю (Східно-північний Сібір). Теж саме росказував Катеринич і Лубенському Предводителеві (маршалкові), який порадив мені через свого брата В. М. Леонтовича, щоб я не приїздив у Кононівку, поки не минуться вибори до Державної Думи, бо Катеринич замислив вислати мене до Наримського Краю, куди в той час засилали адміністративно силу народу. Принявши се на увагу, я їздив у Кононівку тільки у великій потребі і то, можна сказати, нелегально. Я попереду писав листа до оконома, щоб за мною тоді-то вислали коні на станцію, а визначеного дня не їхав. Того-ж вечора явився до мене в двір пристав (начальник постерунку) з поліцейськими стражниками і дивувався, що мене нема, коли по його відомостям, я повинен був бути в Кононівці. Робив трус по всьому обійсті, кажучи, що по їх відомостям у мене повинна бути таємна друкарня; натурально, ні мене а ні жадної друкарні не знаходили.

А коли мені пильне треба було їхати в Кононівку, то я їхав до ст. Яготин, а відтіля до знайомого пана П. Бобиря-Бохановського і його кіньми їздив на кілька годин до себе в Кононівку. А тому, що я через станцію Кононівку не проїздив і садиба моя стоїть з другого краю села, то агенти пристава довідувались про мій приїзд тільки тоді, коли вже мене не було в Кононівці.

Може комусь здасться неймовірним, щоб великоземельний поміщик мусів у свій маєток навідуватись потаємці, але це факт.

Коли я росказав про сі свої пригоди лубенському дідичові В. М. Шеметові, про якого я вже згадував в сих споминах, то він дивувався моїй покірливости і напосідався, щоб я скаржився на Катеринича до міністра. Шемет оповідав, що коли Полтавський Губернатор, викликавши його до Полтави, висловив йому догану за його гострі промови, як радного в Лубенській Думі, то Шемет оскаржив його до міністра внутрішніх справ і ще правив з нього дорожні видатки за вимушений приїзд до Полтави. Взагалі Шемет поводився з адміністрацією гостро [illegible], але за те вона й відпла[illegible]ла йому потім. Коли після роспуску Першої Державної Думи, Шемет, разом з иншими думськими послами, відсидів за Виборгську відозву, його осудили за самочинне видання скількох чисел української газети „Хлібороб"; потім адміністрація обвинувачувала його в організації в Лубнях повстання і знов засадила його в тюрму, де він зопсував собі здоровля навіки.

Я, знаючи, що ворона вороні ока не виклює, волів ліпше не попадатися Катериничу в руки, ніж скаржитися на нього міністрові.

Адміністрація втручалася тоді навіть і в чисто економічні, господарські справи приватних осіб. Напр. Ананівський Предводитель Дворянства (маршалок) одного разу каже мені:

— Мені скаржаться на вас ваші сусіди землевласники, що ви деморалізуєте селян здаючи їм дешевше землю і збираються скаржитись на вас ґубернаторові. Я, як приятель вашого дядька, радив би вам не дратувати сусід, бо се може скінчитися для вас погано!

Знаючи з досвіду, що в Росії все можливе, я мусів, замісць третього снопа, брати з селян за землю половину, як се було у моїх сусід.

Для характеристики беззаконія і свавільства російського самодержавного правительства роскажу ще такий інцідент.

(Дальше буде).